

УДК 341.231.14

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.71>

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ

Наливайко О.І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник секретаріату Вченої ради
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-2911-2108>

Братішко Н.А.,

студентка навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Наливайко О.І., Братішко Н.А. Поняття та особливості міжнародно-правових стандартів прав людини.

У статті досліджується виключно правова основа міжнародно-правових стандартів прав людини.

Було проаналізовано різні підходи до тлумачення поняття міжнародно-правових стандартів прав людини. Адже у сучасному світі, коли проблема прав людини вийшла далеко за межі окремої держави, виникла необхідність у створенні універсальних міжнародних стандартів, які також визначаються як основні прав людини.

Виокремлено основні ознаки міжнародно-правових стандартів прав людини, які відображаються в такій дефініції поняття цих стандартів: міжнародні стандарти прав людини – це закріплені у міжнародних актах та документах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні принципи та норми, які за посередництвом вельми абстрактних, здебільшого оціночних, терміно-понять фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного або політичного характеру.

Також було розкрито особливості міжнародно-правових стандартів прав людини та їх класифікацію.

Крім цього, розглянуто питання забезпечення прав та свобод людини та громадянина відповідно до міжнародних стандартів, які закріплені у міжнародно-правових документах.

Авторами було проведено правовий аналіз стосовно міжнародно-правових актів, які містять відповідні стандарти у сфері дотримання прав людини та громадянина.

Зроблено висновок, що міжнародно-правові стандарти прав людини є важливими і мають значний вплив на внутрішнє законодавство як України, так і інших держав. Кожна держава повинна

забезпечувати механізм реалізації захисту прав та свобод своїх громадян, адже це є невід'ємною складовою демократичної держави.

Ключові слова: міжнародно-правові стандарти прав людини, права людини, особливості міжнародно-правових стандартів прав людини, Конституція України, Декларація, Конвенція, Пакт.

Nalyvaiko O.I., Bratishko N.A. Concepts and features of international legal standards of human rights.

The article examines exclusively the legal basis of international legal standards of human rights.

Different approaches to the interpretation of the concept of international legal standards of human rights are analyzed. After all, in the modern world, when the problem of human rights has gone far beyond the boundaries of an individual state, there has been a need to create universal international standards, which are also defined as basic human rights.

The main features of international legal human rights standards are highlighted, which are reflected in the following definition of the concept of these standards: international human rights standards are fixed in international acts and documents, textually unified and functionally universal principles and norms, which through the mediation of very abstract, mostly evaluative, the term-concept captures the minimally necessary or desired content and scope of human rights, conditioned by the achieved level of social development and its dynamics, and also establishes the positive obligations of states regarding their provision, protection and protection, and provides for sanctions of a politico-legal or political nature for their violation.

The peculiarities of international legal standards of human rights and their classification are revealed.

The issue of ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen in accordance with international standards established in international legal documents was considered.

A legal analysis was carried out in relation to international legal acts, which contain relevant standards in the field of observing human and citizen rights.

It was concluded that international legal standards of human rights are important and have a significant impact on the domestic legislation of both Ukraine and other states. Each state must provide a mechanism for the protection of the rights and freedoms of its citizens, because this is an integral part of a democratic state.

Keywords: international legal standards of human rights, human rights, peculiarities of international legal standards of human rights, Constitution of Ukraine, Declaration, Convention, Pact.

Постановка проблеми. Права людини – це є одним з головних правових інститутів сучасного демократичного суспільства. Його норми встановлюють найбільш суттєві, вихідні засади, які визначають положення особистості в суспільстві та державі, принципи їх взаємовідносин. У Європі інститут основних прав та свобод людини існує не лише на національному, а й на наднаціональному рівні, інакше кажучи в рамках Європейського Союзу в цілому. Він являє собою сукупність норм права Європейського Союзу, які закріплюють найбільш важливі, спільні для всього Союзу стандарти в сфері захисту основних прав і свобод людини, а також принципи взаємовідносин особистості з органами публічної влади на всіх рівнях.

Питання прав і свобод людини та громадянина на сьогоднішні є важливою проблемою внутрішньої і зовнішньої політики усіх держав світової співдружності. Саме стан прав у сфері забезпечення прав і свобод особи, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому, а також дотримання права кожної людини на розвиток є невід'ємною і вкрай важливою складовою стабільності.

Міжнародно-правові стандарти є результатом тривалої роботи великої кількості держав із становленням узгоджених позицій в області прав людини. Держави спрямовують свою діяльність на дотримання певних універсальних цінностей, забезпечуючи повагу та захист прав людини всіма доступними способами. Вони відповідальні за виконання своїх зобов'язань в галузі прав і свобод людини перед своїм населенням і міжнародним співтовариством, а тому визнання, дотримання та захист прав і свобод людини й громадянина є одним із найважливіших обов'язків держави.

Стан опрацювання. Аналіз останніх досліджень стосовно проблематики світового розвитку захисту і дотримання основних прав та свобод людини і громадянина перестали бути компетенцією конкретно однієї країни, а стали справою

всього міжнародного співтовариства, тому що вони є важливим правовим завданням сьогодення багатьох держав цього співтовариства. Дослідження правової основи міжнародно-правових стандартів прав людини, аналіз підходів щодо визначення поняття міжнародно-правових стандартів, забезпечення цих прав і свобод, відповідно до міжнародних стандартів, закріплених у міжнародних документах, є надто важливим і актуальним питанням сьогодення. Обрана тема роботи досліджена доволі багатьма науковцями, серед яких варто зазначити таких як: О.Я. Гораджаєв, С.М. Ляхівненко, Н.М. Раданович, В.Я. Тацій, Ю.Ю. Білас, Ю.М. Тодика, С.М. Оганесян, В.М. Косович, О.Ф. Фрицький та інші.

Метою статті є дослідження теоретичних підходів стосовно визначення поняття міжнародно-правових стандартів прав людини та їх особливостей.

Виклад основного матеріалу. Права людини – це соціальна здатність людини вільно діяти, самостійно обирати вид і міру своєї поведінки з метою задоволення своїх різноманітних матеріальних та духовних потреб шляхом користування певними соціальними благами в межах, визначених законодавчими актами.

Міжнародно-правові стандарти були створені в результаті тривалої роботи багатьох держав з метою вироблення прийнятих позицій у сфері прав людини. Держави спрямовують свою діяльність на дотримання певних універсальних цінностей, забезпечуючи повагу та захист прав людини всіма доступними засобами. Вони несуть відповідальність за виконання своїх зобов'язань перед своїм населенням та міжнародним співтовариством у сфері прав і свобод людини і громадянина, тому завдяки підвищеній турботі та увазі міжнародної спільноти близько 300 декларацій, конвенцій, хартій було прийнято престижними міжнародними організаціями в різний час. Міжнародно-правові акти в галузі прав людини, як правило, розглядаються як міжнародні стандарти, оскільки вони розробляються на основі звичаєвих норм, які виникли в результаті визнання державами юридичної сили правил поведінки, які були проголошені Генеральною Асамблеєю ООН у вигляді декларацій або рекомендацій. Як держава-засновниця ООН, Україна, взяла на себе зобов'язання у сфері міжнародного співробітництва щодо сприяння підвищенню загальної поваги й дотримання прав людини і основних свобод. Ціла низка міжнародно-правових актів стала основою для Конституції України.

Міжнародно-правові стандарти у галузі прав людини – це встановлені в договірному порядку правові норми мінімально допустимого поведіння держав з проживаючими на її території людьми.

Поняття міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини часто ототожнюють з правами

людини, із зобов'язаннями держав-учасниць тих чи інших міжнародно-правових договорів, з принципами міжнародного права прав людини тощо. У назвах наукових статей або інших юридичних праць, що дають юридичну характеристику нормативно-правовим актам з прав людини, нерідко словосполучення «міжнародні стандарти» використовується саме для позначення цих актів, що також веде до неоднозначного розуміння терміну, ототожнення його з нормативно-правовими актами, правами, обов'язками тощо. Ситуація ускладнюється ще й тим, що чинні міжнародно-правові договори не містять легального визначення міжнародного стандарту прав людини, а також не вказують на критерії та визначальні ознаки цієї категорії. Міжнародні правозахисні організації також не надають належного твердження.

Однак є деякі науковці, які пропонують свої визначення поняття міжнародного стандарту, які засновані на їх баченні. Візьмемо для прикладу трактування М. Хаустової, яка зазначає, що міжнародно-правові стандарти прав людини виступають єдиними основними принципами та нормами щодо поведінки суб'єктів права, які закріплені в основних джерелах міжнародного права. Важливим аспектом у концепції міжнародних стандартів прав людини є те, що вони встановлюють обсяг загальноновизнаних прав і свобод, мінімальний рівень, на якому ці права мають реалізовуватися [1, с. 44].

Під міжнародними стандартами прав людини П. Рабінович розуміє закріплені в міжнародних актах і документах, текстуально уніфіковані та функціонально універсальні принципи й норми, які за посередництвом вельми абстрактних, здебільшого оціночних, терміно-понять фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем суспільного розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони та захисту й передбачають санкції політико-юридичного або політичного характеру за їх порушення [2, с. 24].

На думку В. Буткевича, міжнародні стандарти слід розглядати як такі, які регулюють права і свободи людини в конкретній сфері її життя, визначаючи, яким чином загальноновизнані норми міжнародного права можуть бути там застосовані, а також, які зобов'язання держави можуть або повинні брати на себе для забезпечення прав людини, якими міжнародними гарантіями підкріплені ці права та свободи, ступінь обов'язковості закріплення їх вимог у національних правових актах [3, с. 208].

С. Шевчук пише, що міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальноновизнані міжнародно-правові норми, які визначають статус особи на загальнолюдському рівні та встановлюють перелік основних прав і свобод, обов'язок держав дотри-

муватися цих права і свобод, а також межі можливого або допустимого їх обмеження [4, с. 22].

С. Ляхівненко у своїй праці «Міжнародно-правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики» зазначає, що міжнародно-правові стандарти виступають як загальноприйняті цінності та ідеї в сучасному міжнародно-правовому просторі, закріплені в міжнародних договорах, юридичних актах міжнародних організацій, які відносяться до джерел права та здійснюються в практичній діяльності відповідних міжнародних судових установ [5, с. 671].

Широке визначення міжнародних стандартів прав людини пропонує І. Путраймс під якими слід розуміти систему правових норм (матеріальних і процесуальних, технологічних/технічних) і нормативних вимог, що мають різну юридичну силу (загальнообов'язкові, рекомендаційні), в яких узагальнюється накопичений міжнародно-правовою практикою досвід регламентації й регулювання суспільних відносин у сфері прав людини, їх реалізації та захисту, спрямованих на забезпечення суспільних відносин у сфері прав людини та їх одноманітного розуміння і застосування [6, с. 12].

Як бачимо, в юридичній науці існує велика кількість трактувань категорії міжнародних стандартів прав людини, що свідчить про досить широке за лексичним навантаженням поняття.

Наступним важливим елементом міжнародних стандартів прав людини є формулювання їх суттєвих ознак. Перш за все вони мають роз'яснювати джерела закріплення, форми (як об'єктивні ознаки) та внутрішній зміст поняття, а також наслідки їх дій, важливість та вплив на суспільні відносини.

Однією з таких ознак міжнародних стандартів є фіксація а) певного змісту чи б) певного обсягу чи в) одночас і змісту й обсягу прав людини. Ці стандарти становлять закріплені у міжнародних актах та інших міжнародних документах ті праволюдські показники, до досягнення яких зобов'язуються або заохочуються держави.

Поодинокі вчені небезпідставно звертають увагу на те, що міжнародні стандарти прав людини встановлюють власне кажучи «мінімальний стандарт», є «мінімально допустимим консенсусом», вони не тільки закріплюють перелік загальноновизнаних прав, але ж й фіксують їх певних необхідний обсяг, мінімальний рівень, на якому останні мають реалізовуватись.

Наступною важливою ознакою виступає обов'язковість дотримання державами міжнародно-правових стандартів. З огляду на їх деонтичний статус, вони можуть бути настановами або формально-обов'язковими, або є рекомендаційними, які мають братись до уваги при конструюванні, моделюванні усіх інших юридичних норм відносно прав людини. Дехто з авторів таку особливість цих стандартів називає модельністю.

Також у свою чергу треба відзначити й специфіку санкцій за порушення означених стандартів. Такі санкції переважно мають або політико-юридичний або ж виключно політичний характер. Так чи інакше, обов'язок чи рекомендація відносно їх дотримання і певна відповідальність за ухилення від цього покладається конкретно на держави.

Далі доцільно сказати й про універсальність. Вона знаходить широке відображення в нормах міжнародних договорів з прав людини. Для прикладу, ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права закріплює, що кожна держава повинна поважати і забезпечувати усім особам на своїй території надані права, без будь-яких відмінностей на основі расової приналежності, кольору шкіри, статі, мови, релігійних та інших поглядів, національного або соціального походження, майнового або іншого статусу [7].

Парадигма універсальності міжнародних стандартів прав людини полягає в тому, що вони є єдиними для усіх держав, що приєдналися до відповідного міжнародно-правового акта (у разі, коли останній є джерелом їх закріплення), а вимоги, встановлювані ними, мають ідентичний ступінь імперативності незалежно від того, у якій державі вони застосовуються. Загальна декларація прав людини зазначає: «Усі права людини універсальні, неподільні, взаємозв'язані й взаємозалежні. Міжнародне співтовариство повинно відноситися до прав людини глобально, на справедливій і рівній мірі, з однаковим підходом і увагою. Хоча значення національної і релігійної специфіки та різних історичних, культурних і релігійних особливостей необхідно мати на увазі, держави, незалежно від політичних, економічних і культурних систем, зобов'язані заохочувати й захищати усі права людини й основні свободи» [8].

Подальшою специфічною властивістю міжнародних стандартів прав людини, яка торкається вже мовно-термінологічної та логіко-поняттєвої форми їх побудови й викладу, є гранична абстрактність застосовуваних у них терміно-понять. У літературі слушно зверталось зосередження на те, що «стандарті, які встановлюються на світовому рівні, мають бути максимально загальними, абстрактними, які не визначають певний об'єм прав і свобод. Універсальні стандарти мають виступати із загальнолюдських цінностей, а не із уявлень окремих цивілізацій». Проте, офіційне трактування таких стандартів заради практичних цілей так чи інакше нерідко здійснюватиметься з урахуванням конкретно-історичних умов і обставин їх використання [9, с. 19–21].

Стосовно функцій, то міжнародні стандарти прав людини мають наступні:

1) визначення переліку прав і свобод людини, які в обов'язковому порядку повинні бути визнані державами-учасниця тієї або іншої конвенції;

2) формулювання змісту прав і свобод, які повинні одержати уособлення в конституціях і законах держав-учасників конвенції. Скажімо, Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. розкриває судження достатнього життєвого рівня і дане формулювання включає в себе достатнє харчування, одяг і житло для людини та її сім'ї;

3) фіксація обмежень і заборон, пов'язаних з реалізацією прав і свобод людини;

4) встановлення зобов'язань держав по забезпеченню реалізації проголошуваних прав і свобод. Приміром, приєднавшись до Європейської Конвенції по захисту прав людини і основних свобод, Україна була зобов'язана відмінити смертну кару як вид кримінального покарання [10, с. 23–24].

Міжнародні стандарти прав людини певною мірою обмежують суверенітет держави, вважаючи, що людина, її права і свободи мають вищу цінність, ніж держава.

Відносно класифікації міжнародно-правових стандартів прав людини, то на зараз незафіксований єдиний критерій розподілу, і з огляду на це, правильним буде зазначити єдину найбільш узагальнену класифікацію. Спільний критерій, що склався на історичному досвіді є права людини першого покоління та права людини другого покоління. До першої групи відносяться особисті та політичні права, до другої – соціально-економічні та культурні.

До особистих прав і свобод Загальна декларація прав людини 1948 р. відносить такі: право на життя, на свободу й особисту недоторканість, рівність перед законом, право на розгляд справи прилюдно незалежним і безстороннім судом, право на громадянство. До політичних прав і свобод декларація встановлює: свободу думок, совісті, релігії, свободу мирних зборів і асоціацій, право брати участь в управлінні своєю країною. До соціально-економічних прав відноситься: право людини володіти майном, право на соціальне забезпечення, право на працю, право на відпочинок і довілля. Культурні права – це право на освіту, право вільно брати участь у культурному житті суспільства.

Крім того, науковці до прав людини, за винятком першого та другого покоління, віднесли ряд так званих прав «третього покоління», але проблема полягає в тому, що такі права, як для прикладу, колективні, які не можна віднести а ні до першого виду, а ні до другого, тому на сьогодні створюються все нові й нові видові характеристики.

Окрім зазначеної вище класифікації, різні вчені також поділяють ці права ще за такими характеристиками: класичні та соціальні, невід'ємні і невідчужувані права та юридичні права, фундаментальні та основні, колективні та індивідуальні, активні та пасивні, а також додаткові [11, с. 17].

Доречно зазначити, що в юридичній літературі міжнародно-правові стандарти прав людини класифікуються за певними видами. Будь-які стандарти прав людини можна систематизувати за такими критеріями: а) за суб'єктом їх встановлення: міжнародні та національні; б) за юридичною значимістю: формально необов'язкові, рекомендаційні та формально обов'язкові; в) за ступенем визначеності змісту: абсолютно визначені й відносно визначені.

Відповідно до міжнародних стандартів, то П. Рабінович пропонує класифікувати їх за такими критеріями: 1) залежно від їх онтичного статусу: номінальні, до яких належать самі лише назви прав і свобод людини, що вжиті у міжнародних актах та фактичні, до яких відносять зафіксовані у вказаних джерелах змістові й обсягові показники таких прав і свобод; 2) за простором дії: світові та регіональні; 3) за суб'єктом їх встановлення: стандарти ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, ЄС тощо [2, с. 24-25].

С. Ляхівненко виділяє на міжнародні стандарти у сфері прав людини та їх захисту, у сфері локальної та регіональної демократії та стандарти Міжнародної організації з питань стандартизації (ISO) [5, с. 669].

Цей перелік різновидів міжнародних стандартів прав людини не є вичерпним. Різноманітні класифікації стандартів прав людини покликані відобразити ту чи іншу їхню специфіку, яку необхідно враховувати при розробці та використанні правових інструментів гарантування прав і свобод людини, визначенні механізмів впровадження міжнародно-правових стандартів прав людини у національне право [12, с. 17-19].

Що стосується питання закріплення окремих принципів та норм у галузі прав людини на рівні національного законодавства та двосторонніх міждержавних договорів є самостійним завдяки набуття ними статусу міжнародних стандартів, оскільки, закріплюючись у вказаних джерелах, відповідні вимоги та принципи поступово набувають загального та універсального характеру.

Важливе значення у виробленні міжнародних стандартів прав людини відіграють міжнародні організації. В юридичній літературі висловлюються думки, згідно з якими міжнародні стандарти прав людини на універсальному рівні передусім пов'язані з діяльністю ООН. Функції та повноваження головних і спеціалізованих органів систем ООН у сфері прав людини складаються з міжнародно-правових документів про права людини та загальних рекомендацій з цієї проблеми, із здійснення моніторингу за практичною реалізацією державами взятих на себе зобов'язань, а також полягають у діяльності з надання інформації і техніко-гуманітарної допомоги.

На думку окремих вчених, утворення міжнародних стандартів прав людини в рамках ООН

відбувається за допомогою: а) прийняття багатосторонніх договорів; б) ухвалення актів органами ООН; в) здійснення процедур, які передбачають реалізацію заходів, спрямованих на досягнення певного прогресу у сфері прав людини; г) винесення рішень та консультативних висновків Міжнародним Судом ООН з метою з'ясування змісту принципів та норм у міжнародному праві прав людини. З даним твердженням можна погодитися не повністю, через те що, на формування міжнародних стандартів прав людини впливає крім того й практика й інших міжнародних судових установ, зокрема Європейського суду з прав людини.

Згоджуємося з тим, що роль ООН у розробці стандартів прав людини та наданню їм міжнародного характеру справді є дуже важливою та заслужує на велику похвалу. Позитивним результатом діяльності ООН та її установ є розроблення широкої нормативно-правової бази у сфері прав людини, аналіз якої дає підстави зробити висновок про те, що переважна більшість міжнародних стандартів прав людини знайшли своє закріплення в правових актів, створених і прийнятих в рамках ООН.

Як більш вагомим джерелом закріплення міжнародних стандартів прав людини, які заслуговують на особливу увагу, можна виділити: Загальну декларацію прав людини, яка була схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийняті ООН у 1966 р. та Факультативний протокол до останнього, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод з протоколами 1950 р., Європейську соціальну хартію 1961 р., Заключний акт Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі 1975 р., Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасників Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1989 р.

До сучасних міжнародно-правових актів належать: Міжнародний Білль про права людини, який проголошує невід'ємні права та основні свободи людини; конвенції, спрямовані на захист груп населення, які потребують особливої турботи з боку держави (Конвенція про права дитини 1989 р., Конвенція про охорону материнства 1952 р., Конвенція про статус апатридів 1954 р. та ін.); конвенції, спрямовані на захист особи від зловживань з боку державних органів і посадових осіб, а також документи, які передбачають можливість звернення осіб з проханням про розгляд їхніх скарг (петицій) проти свого уряду в міжнародних органах (Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року). Усі країни світу, які взяли на себе зобов'язання застосовувати міжнародні конвенції, у тому числі ті, що стосуються прав

людини, повинні керуватися принципами та нормами цих угод у своєму внутрішньому законодавстві. Держави, які взяли на себе зобов'язання виконувати міжнародні документи з прав людини, зобов'язані створювати умови для здійснення та захисту прав кожної людини [13, с. 60-61].

Висновок. Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що незважаючи на існування різних альтернативних формулювань і точок зору, на цей час все ж можливо визначити, що конкретно входить у поняття міжнародних стандартів прав людини. У зв'язку з тим, що юридичні, соціальні, економічні умови в світі різні, не всі стандарти можна застосовувати повсюди і водночас. Безумовно, держави повинні долати відмінності між внутрішнім законодавством та доходити до міжнародних стандартів, до міжнародного рівня, і з огляду на це, міжнародні стандарти прав людини – це норми, що передбачають загальнодемократичні вимоги та обов'язки держав, які повинні з урахуванням особливостей свого суспільного ладу, національного розвитку бути втіленими в своїх системах. Положення Конституцій держав про основні права і свободи людини та громадянина мають відповідати міжнародним стандартам, оскільки захист цих прав забезпечує існування суверенної, демократичної й незалежної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хаустова М.Г. Міжнародні стандарти в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2 (89). С. 43–51.
2. Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук*. 2016. № 1 (84). С. 19–29.
3. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник. К.: Либідь, 2002. 608 с.
4. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції: монографія. Київ: Реферат, 2007. 848 с.
5. Ляхівненко С.М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 666–672.
6. Путраймс І.І. Ефективність імплементації міжнародних стандартів прав людини у законодавство України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. К., 2013. 20 с.
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
8. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
9. Руднева О.М. Поняття та ознаки міжнародних стандартів прав і свобод людини. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 49. С. 17–22.
10. Рабінович П.М., Венецька О.Ю. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2012. № 4. С. 18–28.
11. Дика С.А. *Міжнародно-правові стандарти прав людини: проблематика визначення понять і видових характеристик*. Правова реальність у трансформаційних умовах розвитку сучасної держави: матеріали міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 28 лютого 2018 р. К.: Центр учбової літератури, 2018. С. 16–19.
12. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: Навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
13. Наливайко, Л., Савченко, О. (2017). Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади. Київ: «Хай Тек Прес», 2017. 276 с.
14. Beschastnyi V., Shkliar S., Fomenko A., Obushenko N., Nalyvaiko L. Place of Court Precedent in the System of Law of the European Union and in the System of Law of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Volume 22. Issue 6.
15. Сидорчук М. В. *Міжнародні стандарти прав і свобод людини та громадянина*. Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності: тези доп. учасників XXV Наук.-практ. конф. курсантів та студентів, м. Харків, 17 травня 2018 р. Харків: ХНУВС, 2018. С. 60-61.